

Lapis József

Térnyerés

A Célpont Csoport és az Új Holnap Stúdió antológiájáról

Mintha szokás lenne mondani, hogy az antológiák ideje lejárt. Hogy ezekre nem figyel már fel senki, csak az önálló köteteknek van súlya. Ez persze tévedés, az önálló (első) kötetekre sem figyel fel senki, tisztelet a kivételnek – itt csak kivételek vannak. Egyszermind pedig egy antológia lehet nagyon is izgalmas és provokatív. Az utóbbi időben ilyen gyűjtemény volt az *Éjszakai állatkert – Antológia a női sexualitásról* című kötet. Lehetne most azt mondani, hogy igen, főleg a tematikus, ráadásul provokatív témát választó antológiákra lehet csak felfigyelni. Ennek van gesztusértéke. Marketingértéke. Talán. Én mindenesetre nem szeretek felfigyelni. Inkább temetkezni, bele egy könyvecskébe, ellenni vele. Csöndben. Hümmögni. Fejet csóválni. Bólintani. Úgyhogy tegyük is félre a tematikus válogatásokat. Másról van itt szó. Az ún. generációs, avagy egy adott csoporthoz köthető antológiákról.

A mostani esetben két, miskolci központú csoportról. Az Új Holnap Stúdió a nemrégiben megszűnt *Új Holnap* folyóirat égisze alatt működött több éven át, a „tanítványai” felé atyai szeretettel forduló Fecske Csaba mentorálásával. A stúdió jelene, jövője kérdésesnek látszik az „anyalap” megszűnte és a „törzstagok” távolléte okán. Ilyen értelemben kötetük, az *Úton valahová*, talán leginkább egy történet lezárásaként, illetve egy időszak munkájának felmutatásaként értelmezhető. A másik csapat, a Célpont Csoport, melynek

szellemi vezetőjeként Kabai Zoltánt jelölhetjük meg, viszont úgy tűnik, működik, új pályázatot és kötetet terveznek. (Most recenzált antológiájuk, az *egész lenni önmagammal*, egy korábbi pályázat eredménye.) Így, vagy úgy, de le kell szögezni: Miskolc kivételes terepe az irodalom, a szépirodalom, a művészetek iránt érdeklődő fiatalok támogatásának. Szerencsés az a hely, ahol azon kell vitatkozni, jól működik-e egy műhely, egy kör; ahol azon lehet merengeni, hogyan működhetne még jobban. Ahol egyáltalán van *min* merengeni. És Miskolcon van – lehetne sorolni azon művészeket, akik odafigyelnek a fiatalokra – hogy ne hagyjak ki senkit, csak azért nem teszem. (A két most recenzált kötet szerkesztőjét nem is kell külön említeni.) Mindennek eredménye van, a tehetséges alkotók felkészültsége, arzenálja nem egyszer már húsz éves korukra több mint figyelemreméltó. (A folytonosság szemléltetése végett hadd említsek mégis egy példát: a mindkét antológiában szereplő, jelenleg elsős egyetemista Tatár Balázs János lett a vezetője a *Spanyolnátha* internetes folyóirat tehetséggondozó programjának, a K.O. Műhelynek.)

Időnként feltűnik egy-egy csoport. Szeretik-e egymást, tanultak-e egymástól – nem érdekes. (*Számunkra*, most nem.) Kiadnak egy könyvet. Egy térben bukkannak fel. Egy művészeti térben. A teret ők képzik – az ő anyagaik, az ő mozgásaik. A tér rendezője pedig a szerkesztő (ezúttal

Kabai Zoltán és Fecske Csaba). Egy antológiát akkor is a szerkesztő ír valamiképpen, ha valójában minden szöveget más jegyez. E megképződő tér érdekel minket elsősorban. Minden különbség, minden eltérés jelentéssé. (Színkontraszt, hogy egy máshonnan átvett metaforával éljek.) Egy antológia sosem megnyugtató. Sem a szerzőnek, sem az olvasónak. Valami sosem stimmel. A szerzők egymásra vannak utalva, tetszik vagy nem tetszik, de a kiadott kötetben – nevükkel – vállalják egymást. Egy kicsit talán mindenki Pilátusnak érzi magát, aki feszeng ebben a Hiszek-egyben. Nehéz ügy.

Egy antológia alapvetően két irányból közelíthető meg. Először is a kötet *helyiértéke*, a benne szereplő alkotók pályáján elfoglalt helye szempontjából. Kinek az első, kinek a sokadik, kinek az utolsó állomás? Ez azonban csak történeti távlatból válik beláthatóvá. Jóslatokba nem érdemes bocsátkozni, nem is csak a Fecske Csaba által megfogalmazott pedagógiai szempontok miatt, hanem a dolog lehetetlensége folytán. A tehetség elszáll, a munka megmarad. A munkakedv tehetséget is képes pótolni. A szépirodalom terén csakúgy, mint az élet bármely más szférájában. Van olyan, az antológiákban szereplő szerző, aki már a hírek szerint más tevékenységre adta fejét. Többen az utóbbi időben inkább kritikairói vagy szerkesztői tevékenységet folytatnak, mint szépíróit. Most ebbe fektetnek munkát. Ha a vers- vagy prózaírás aránya teljesen lecsökken vagy elhullik, vele kopik a tehetség is. Ez persze tökéletesen rendben van így, mint ahogy az is elmondható, hogy bármikor fel lehet venni a bomló szálakat. Illyés Gyula ezt írja Weöres Sándor *Hideg van* című kötetéről: „Fiatal költő számára alig lehet sértőbb, mint ha bírálat helyett arról beszélnek, ami ígéret van benne. Elvégre

minden író ígéret; mindenkitől, élete minden korában várjuk a folytatást.” Nem is szólnék többet a könyvek helyiértékéről. Sokkal érdekesebb az, hogy milyen olvasói élményt nyújt az adott kiadvány. Milyen mint *könyv*, mint műalkotás. Mint megképződő tér. A Célpont Csoport antológiája jelent meg egy kicsivel korábban: karcsú, ám annál szebb kiállítású kötet (a dizájn Hangodi Titanilla érdeme) – a szerkesztő, Kabai Zoltán munkája a borító csakúgy, mint a szerzőkről készült portrék. Az alkotókról egyébiránt nem is tudunk meg semmit a nevükön és szerkesztett profiljukon kívül – a teret elsősorban a szövegek uralják, nagyon finoman, szellősen. (Természetesen így, hogy kartávolságban a világháló, nem nehéz újabb információkhoz, illetőleg egyéb szövegekhez is hozzájutni, de ez a kötet által felmutatott képződményen mit sem változtat.) Jó kézbe venni a könyvet, ide-oda járni a fényes lapok között. Csemegezni. Tudunk is érdekes sorokra bukanni mindegyik alkotónál. Kinél többre, kinél kevesebbre. Egészében is kompakt, jól sikerült műre már ritkábban – ám az is igaz, hogy ez (újra)olvasásonként változik. Az érdekel inkább, milyen világok találkoznak a könyv oldalain, hogyan ütköznek a színek, mi látszik egyik mondat felől nézve a másikból.

Tamási Katalin például azt írja kötetcímadó versében: „szeretnék egész lenni magammal / nem vakon derengeni / éj s pirkadat végnélküli határán”. Úgy tűnik, valóban ez a motívum kering a legtöbb szerző legtöbb írásának légterében – a bomló önazonosság vágya, az én önmaga körüli tánca. Tamási *T és E című* verséből mint ha azt látnánk, hogy az önidentitás csak a másikkal való találkozásban gondolható el. Én és a másik viszonya, némiképp egyszerűbb szerkezetben kerül előtérbe Inklovics Kornélia egyik szövegében is

(*Spektrum*) – nála a nyelv olyan sikamlós, hogy rendre kicsúszik ujjai közül. Bósa Diána, az egyik prózaíró önként lebukó anygala szintúgy azzal küszködik, hogy nem találja helyét sem itt, sem ott – fönt-ről csak lefelé vezet az út, de vágyani már talán nem is vágyik rá. A vágy abban a pillanatban szűnt meg, amint lehetővé vált beteljesülése, és csak úgy horgasztható fel talán megint, ha – szárnyai levágásával – ténylegesen halandóvá válik. De nem lehet feledni a lélek maradékát, ami nem szállhatott le a földre – az elbeszélő már sosem lehet egész önmagával. Hajdu Botond *Fehér kő* című versének egyes szám első személyű, a vallomásos líra megszólalásmódjába illeszkedő beszélője így szól egy helyen: „jobb híján szárnyam lenne, bár vele az eget vagdalom”. A szárny-motívum alapján így válik a Hajdu-vers is a kötet-egész szerves részévé, hozzájárulva az „önmagára mint egészre vágyó én” nagy történetéhez, mely kiolvasható az antológiából. Bölkény Gábor költeményeiben a Miskolc-mítosz, a városi tér válik leginkább identitásképző erővé – ez már az *Avasi zsongás* első sorából is kitűnik: „most már itt fogok megavasodni”. Jellemzően ez sem „tisztá élmény”, hanem a távollét által gerjesztett vágy színre vitele, mely által beleíródik a törés is az azonosságként elgondolt Miskolc-viszonyba. Mau Rauser verseiben minden folyik, egymásba égnek a szavak és egymásba törnek az árnyalatok, a mondatok vége pedig csapkod a szélben. (Mint hallani, ő az, aki időközben eltávolodott a Csoporttól, ami sajnálatos, mert az ő anyaga az egyik legizgalmasabb a kötetben.)

Két szerzőt nem említettem még, Huszka Leventét és Tatár Balázs Jánost – ők mindkét antológiában szerepelnek (csak úgy, mint lapunk idei őszi számában is). Huszkanak a Célpont-kötetben közölt no-

vellája az erősebb, mely az önértelmezés megoldhatatlan kérdését a megdermedt idő fikciós helyzetébe utalja. Ugyanakkor az Új Holnap Stúdió-antológiában lévő prózája, a *Kék, fekete, fehér* még markánsabban veti fel az önazonosság-problémát az önmaga néma alakmását (testvérét?) meggyilkoló és eltemető Anton Szemjonovics figurájával. Tatár Balázs János esetében viszont a két szövegtörzset alapján nehezen mondhatnánk meg, hogy ugyanarról a szerzőről van szó. A Célpont-antológiában az identitás-játék a szövegek önmaguktól való elkülönbözéseként jelenik meg, ami poétikailag a tipográfia jelentésszóró teljesítményének kiaknázásával történik meg (betű-, szó-, írásjel-variációk, stb.). Leginkább a (neo)avantgárd hatástörténetébe írható szövegek ezek, igaz, néhány rövidebb darab (*anyám szemöldökcsipesze, számon tartanak, posztmodern népmese*) el is távolodik valamelyest e hagyománytól. Az ÚHS-antológiában szintén találunk avantgárd hatást mutató szövegtestet, mégpedig a képzőművészeti alkotásokkal párbeszédet folytató *nyolcfélékép/ben* ciklust, ám többi munkájának poétikai megoldásai radikálisan eltérnek a korábban említettektől. Legtávolabb talán a Pilinszky-hatást mutató *Harangbetét* keveredik – számomra megnyugtató, hogy illet is tud írni a szerző, hiszen erőteljes formabontások láttán mindig felmerül a gyanú, hogy „nincs kijárva az iskola”. Tátnak, úgy tűnik, megvan a megfelelő képzettsége.

Az ÚHS antológiája nem annyira impresszív kiállítás – észrevehető, hogy míg Kabai Zoltán képzőművészként gondolkodva komponálta a kötetet, Fecske Csaba egyfajta változatos szöveggyűteményt szerkesztett. Ám valószínűleg nem csak ezért van, hogy utóbbiban találtam több már kész, önmagáért szava-

tolni képes, meggyőző műalkotást, ami mindenképpen a szerkesztő jól válogató szeméért dicséri. (Azonban kénytelen vagyok megemlíteni a kötet eltéveszthetetlen korrekciójátlanlanságát, ami időnként zavarja az olvasást.) Ebben az antológiában minden szerzőről szerepel egy rövidke bemutatkozó, az ismerősség illúzióját keltve fel az olvasóban (én például vonzódok az ilyesfajta illúziókhoz). Alapvetően jó ötletnek tartom azt is, hogy egy felkért idősebb pályatárs méltassa a fiatal alkotókat, más kérdés, hogy sajnos nem teljesen egységes színvonalon oldották meg a feladatot. Az, hogy a méltatások megoldásmódja eltérő, engem nem hogy nem zavart, hanem kifejezetten a változatosság izgalmát keltette fel, ám azt például nem értem, miért kell egy laudációban kétes értékű megjegyzéseket tenni a vezető irodalmi prózagyakorlatra. Kinek használ ez a gáncsoskodás? Ugyanakkor Mezey Katalin felkérése Balajthy Ágnes valóban friss és élénk szellemű elbeszélésének (*Foci és forralt bor*) laudálására abból a szempontból teljesen indokolt választás, hogy a sárvári író- és költőtáborban kiváló eredményeket elért fiatal próza- és esszéíró irodalomhoz való viszonyát döntő mértékben befolyásolta maga a tábor, és annak létrehozója és szervezője – Mezey Katalin. A futball-tematikának irodalmunkban gazdag hagyománya van Mátyás Ivántól Esterházy Péterig, így a szerző ebbe a tradícióba is beleírja szövegét, még akkor is, ha poétikai szempontból nem elsősorban e hagyomány körébe vonható elbeszélése. Balajthy Ágnes értő tolmácsolója mind a játéknak, mind az azt körülvevő közegnek – a játék működése pedig, a tematikus rétegen túl, a narrációs térben a megjelenített világszerűség allegorikus jelölőjévé válik. Kifejezetten hiteles szöveg Kabai Zoltán Tatár Balázs Jánosról

szóló írása, mégpedig azért, mert a méltatás mellett pontos kritikai észrevételekkel is szolgál. Oláh Szabolcs komoly értelmezését nyújtja Korpa Tamás poétikai eljárás módjának, ami kiváló orientáció az izgalmas, nagy műveltségi anyagot mozgató költészeti blokk olvasásához. Berka Attila intelligens és szellemes méltatását érdemes még kiemelni Huszka Levente írásai előtt.

Bán Olivér blokkja viszont több szempontból is kilóg – egyrészt ő az, akinek a méltatása a megjelent kötetének borítószerzőjével egyezik meg, ami még bele is férne az említett heterogenitásba, ám egyedül az ő versei alatt olvasható az eredeti folyóiratbeli megjelenési hely, annak ellenére, hogy nyilvánvalóan más szerzők írásai között is van már publikált. Bán – egyébként színvonalas – anyaga egy kivételével a kötetben megjelent versek utóközlése. Ez abból a szempontból teljesen indokolt szerkesztői választás, hogy Tatár Balázs Jánostól kritika is szerepel Bán Olivér verseskötetéről. E ponton érdemes megjegyezni, hogy Tatár recenziója a *Spanyolnáthán* jelent meg, amelyik lap az antológiában, mint már említettem, szintén szereplő Balajthy Ágnes tollából is közöl nagyon korrekt kritikát ugyanerről a kötetéről – Bán Olivér mindeközben a Célpont Csoport antológiáját recenzálja egy szellemes írásban ugyanabban a lapszámban.

O. Bodnár István módszerének fő sajátossága a sorok és a nagyobb szintaktikai egységek (mondatok, mondatrészek) össze nem illése, és gyakran él ő is a jelentésgenerálás írásjelek általi megsokszorozásának eszközével (zárójel- és szóközhasználat, a központozás hiánya). Noszály Gábor versei sajátos „szókimondásukkal” tüntetnek – a nyers szövegépítkezés gyakran vagy valamiféle didaxisba, vagy csattanószerű lezárásba

torkollik, emiatt némely írás szinte felbillen. Siska Péter a kis formákban érzi otthon magát, olyan erőteljes képekkel dolgozik, hogy úgy tűnik, mintha végig szándékoltan a képzavarosság határán egyensúlyozna, többször vészesen meginogva. Viczai Henrietta az, aki klasszikus értelemben leginkább mondható lírikusnak. Szabályosabb formájú, a sorvégi összecsengéseket rendre alkalmazó verseiben a nyelv költőisége, olykor (például a gyász-versekben) patetikussága dom-

borodik ki. Szép rövid strófája, hogy „A rend árcai között / Botorkál az elme – / Képtelen hazatalálni”.

Két, céljaiban hasonló, ám eltérő felépítésű és más-más erényekkel rendelkező antológiáról van szó. Csak remélni tudom, hogy még lesz lehetőségem hasonlókat olvasni miskolci műhelyek kiadásában – hogy akadnak majd szerkesztők hozzá, s lesznek szerzők is szép számmal. Hiszen a szavakon munkálkodni nem a legérdemtelenebb cselekvés.

(egész lenni magammal, szerk.: Kabai Zoltán, Célpont Irodalmi Alkotócsoport, Miskolc, 2007; Úton valahová – az Új Holnap Stúdió antológiája, szerk.: Fecske Csaba, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007)

